

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

1965

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ . 1965

Yıl: 1965

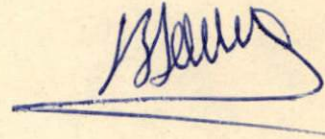
Cilt: XIII

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

Öğrencim
Şamil Dağcı'ya, Bekir Demirkol

18-10-1985

1965

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sayfa
Ord. Prof. Suut Kemal YETKİN : <i>A Survey of Turkish Painting</i>	1
Prof. Dr. Mehmet TAPLAMACIOĞLU : <i>Din ve Toplum İlişkileri ve Dinî Gruplar</i>	13
Öğ. Gö. Osman KESKİOĞLU : <i>İsmail Gelenbevi ve Sübût-ı Hilâl Me- selesi</i>	21
Doçent Dr. Cavit SUNAR : <i>Namazdan Maksat Nedir?</i>	31
Doçent Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU : <i>Hicrî 5. / Milâdî XI inci Yüzyılda İs- lâmda Siyasî ve Dinî Durum</i>	39
Öğ. Gö. Osman KESKİOĞLU : <i>"Yeni İslâm Düşüncesi" Üzerine Bazı Görüşler</i>	45

B i b l i y o g r a f y a

Doçenç Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU : <i>Histoire de la Philosophie Islamique</i>	53
Doçent Dr. Yaşar KUTLUAY : <i>A History of Muslim Philosophy</i> . . .	57
As. Dr. Hikmet TANYU : <i>Konfüçyüs, Feylesof ve Din Kurucu</i> .	59
Prof. M. Tayyib OKİÇ : <i>Tunus'taki Manastır şehri Mezar Kıt- beleri</i>	65

BİBLİYOGRAFYA

Henri Corbin, *Histoire de la Philosophie Islamique I*, Editions Gallimard, France 1964, s. 384.

Sayın Henri Corbin'in Seyyed Hossein Nasr ve Osman Yahya ile birlikte yazdığı *İslâm Felsefesi Tarihi*'nin I. cildini okumuş bulunmaktayız. Eserin 8 bölüm halinde kaleme alındığı görülmektedir. Yazarlar bu eserde İslâm düşüncesini kaynağından İbni Rüşd (Ölm. 595/1198)'ün ölümüne kadar inceleme konusu yapmışlardır. Kitap, Henri Corbin'in 6-7 sayfalık bir önsözü ile başlamaktadır.

Eserin birinci bölümünde (s. 13-41) İslâm düşüncesinin kaynakları hakkında bilgiler verilmiştir. Özellikle, Kur'an, Kur'an tefsiri, Arapçaya çeşitli dillerden yapılan çevriler üzerinde durulmuştur. Kitabın ikinci bölümünde (s. 41-152) Şiilik, peygamberlik ve imamet meseleleri yer almıştır. Şiilik ve Batınlık hakkında eserin bütününe nisbetle oldukça geniş fikir yürütülmüştür. İsmailiye mezhebi ve felsefesi çözümlenmeğe çalışılmıştır.

Üçüncü bölüm (s. 152-179) Sünnî Kelâm sistemine ayrılmıştır. Gariptir ki bu bölümün başına Sünnî Kelâm başlığı konulduğu halde, Mu'tezile tarihine ve doktrine de dokunulmuştur. Halbuki Sünnî Kelâm sistemi deyince Mu'tezileye tamamen karşı olan Eş'ariliği ve Maturidiliği anlamak lâzım gelir. Sayın Henri Corbin ve arkadaşları ise Sünnî Kelâm sistemine ayırdıkları bölümde hem Mu'tezile'yi ve hem de Eş'ariliği incelemişlerdir.

Dördüncü bölüm (s. 179-216) tabiat ilimlerini ve tabiat felsefesi ile meşgul olan düşünürleri içine almaktadır. Bu bölümde Cabir b. Hayyan'ı, İhvan as-Safa'yı, filozof ve doktor Muhammed b. Zekeriya Razi'yi, Biruni'yi, Harezmi'yi, İbni Heysem'i ve Şahmerdan Razi'yi bulmak mümkündür.

Yunan felsefesinin etkisinde kalan İslâm filozoflarını eserin beşinci bölümünde (s. 216-262) bulmaktayız. Bu bölümde ilkin Arap filozofu Kindi'ye ve öğrencilerine yer verilmiştir. Farabî, Ebu'l-Hasan al-Amirî, İbn Sina, İbni Miskeveyh, Ebu'l-Berekat al-Bağdadi ve Gazzalî ayrı ayrı incelenmiştir. Hemen dikkati çekmek isteriz ki yazarlar İbni Miskeveyh adını İbn Maskukiyeh şeklinde yazmışlardır.

Altıncı bölüm (s. 262-284) tasavvuf ve mutasavvıflardan söz etmektedir. Özellikle Ebû Yezid Bestamî, Cüneyd al-Bağdadi, Hakîm Tirmizî, Hallaç Mansur ve Ahmed al-Gazzalî bu bölümün başlıca konularıdır.

Suhreverdî ve İşrak Felsefesi yedinci bölümde (s. 284-305) inceleme konusu yapılmıştır.

Sekizinci bölüm (s. 305-348) Endülüs filozoflarına ayrılmıştır. İbni Baccе, İbni Hazm, İbni Tufeyl ve İbni Rüşd bu bölümde incelenen filozoflar arasındadır.

(s. 348-364) arasında çok kıymetli eserleri içine alan bibliyografya listesi bulunmaktadır.

Eserin indeksi (s. 364-380) arasında yer almıştır.

Konularını böylece özetlediğimiz *Histoire de la Philosophie Islamique*, İslâm düşüncesi tarihi için faydalı bir eser mahiyeti taşımaktadır. Bununla beraber sayın Henri Corbin ve arkadaşlarının yaptıkları bazı yanlışlara da sık sık rastlanmaktadır.

Herşeyden önce eser İslâm Felsefesi Tarihi adını taşıdığı halde Kitab'ın yarısı İmamlık davasına, Şii'lik sorunlarına ve mezhep çekişmelerine ayrılmıştır.

Yazarlar İsmailiye veyahut Batıniye'den söz ederken bu mezhebin çıkışında çok önemli rol oynayan Meymun b. Deysan ve Abdullah b. Meymun al-Kaddah'dan hiç bahsetmemişlerdir. Bilindiği üzere bu iki şahıs müslümanlardan öç almak amacıyla gizli bir mezhep kurmağı tasarlamışlardı. İran asıllı olan bu kimseler görüşlerini yayabilmek için Hz. Ali evlâtları sevgisini kötüye kullanmak istemişlerdi. Eserde bu özellikler üzerinde yeteri kadar durulmamıştır. Bu, daha çok İranlılara ait kaynakların etkisinden doğmuş olsa gerektir.

Eserde bir çok tarih hatalarına rastlamak da mümkündür. Meselâ s. 116 da İbni Sina'nın ölümü H. 423 olarak gösterilmiştir. Gazzali'nin ölümü s. 173 de 1011 olarak kaydedilmiş ise de s. 253 de bu rakam M, 1111 olmuştur. Onun gerçek ölüm tarihi de budur. Fakat bu defa da s. 253 de Gazzali'nin ölüm tarihi H. 501 yılı olarak gösterilmiştir. Halbuki bu düşünürün gerçek ölüm tarihi H.505/ M.1111 yılıdır. Belki akla bu bir basım hatası olarak gelebilir. Fakat yazarlar Gazzali'nin 52 yaşında öldüğünü (s. 253) söylemekle daha feci bir hataya düşmüşlerdir. Yine aynı sayfada yazarların Gazzali'nin 36 yaşında kalbî bir kriz geçirdiğini söylemeleri de gerçeğe aykırıdır. Doğrusu şudur ki Gazzali 450 hicri yılında doğmuş ve 505 hicri yılında 55 yaşında ölmüştür. Hayatında iki kere mânevi kriz içinde kalmıştır. al-Munkiz Min ad-Dalal'da açıkladığına göre o birisi 20 yaşına doğru ve bir diğeri 38 yaşında olmak üzere iki defa buhran geçirmiştir.

Sayın yazarların İhvan as-Safa hakkında verdikleri bilgilerde de yanlışlar vardır. Safahî kardeşler Şii veya Fatimî propagandacıları olarak gösterilmek istenmiştir. Bazan da imalı bir surette Safahî kardeşler Batını teşkilatına mensup olarak sunulmuştur. Gerçi gerek Batını'lerin ve gerekse İhvan as-Safa'nın gizli usullerle çalıştıkları şüphesizdir. İhvan as-Safa'nın Batını'lerden çok faydalandıkları da gerçektir. Fakat şurasını unutmamak gerekir ki, İhvan as-Safa her mezhepten, her dinden ve her felsefi okuldan faydalanmıştır. Onların amaçları felsefeli bir din meydana getirmektir. İhvan as-Safa'nın, Batını'ler gibi kuvvetli orduları, sağlam kaleleri ve cana kıyan fedailerini yoktu. Yazarların da itiraf etmek lüzumunu duydukları gibi onlar felsefe ile dini uzlaştırmak istiyorlardı. Hem İhvan as-Safa daima kültürlü kimselere hitap etmiştir. Batını'ler ise kültürsüzleri avlamağa çalışmışlardır. İhvan as-Safa hiç bir mezhep ve hiç bir imam için taassup göstermemiştir. Batını'ler ise kendi imamalarına ve mezheplerine olan taassupları için savaşlar yapmaktan bile çekinmemişlerdir. Bu sebeple amaç bakımından Batını'lerle İhvan as-Safa'nın ayrıldıklarını kaydetmek gerekir.

Bilindiği üzere İhvan as-Safa kurucularından şu beş kişinin adı bize kadar ulaşmıştır. Ebû Süleyman Muhammed b.Ma'ser al-Busti (al-Mukaddesi), Ebu'l-Hasan Ali b.Harun az-Zancanî, Ebû Ahmed al-Mihracanî, al-Avfi ve Zeyd b. Rifa. Sayın Henri Corbin ve arkadaşları bu beş kişinin isimlerini de (s. 190) birbirine karıştırmışlardır. Ebû Süleyman Bustî ile bu zatın başka bir lâkabı olan Mukaddesi'yi ayrı ayrı kimseler zannetmişlerdir. Ayrıca Zeyd b. Rifa'yı da İhvan as-Safa mensupları arasında zikretmeği unutmuşlardır.

Eş'ari'den bahsederken onun ölüm tarihi olarak H. 324 yılı gösterilmiştir. Gerçi bu tarih bazı kaynaklarda mevcuttur. Fakat Eş'ari'nin H. 330 yılında öldüğünü söyleyenler de çoktur. Sayın yazarlar hiç olmazsa bir not koyup bu hususa işaret etmeli idiler.

Yazarların tarihler üzerinde yaptıkları hatalara dair bazı örnekler daha verelim: Kindî'nin 252 hicri yılında öldüğü aşağı yukarı kesinleşmiştir. Halbuki Histoire de la Philosophie Islamique s. 218 de bu tarih H. 260 olarak gösterilmiştir. Şehrestanî'nin ölüm tarihi s. 247 ve 260 da yanlış olarak H. 547 diye gösterilmiştir. s. 173 de ise çok şükür bu rakam doğru olarak 548

diye kaydedilmiştir. Cüneyd al-Bağdadi'nin ölüm tarihi H. 298 yılı olduğu halde yazarlar tarafından (s. 271 de) H. 297 yılı olarak kaydedilmiştir.

İsimler üzerinde de yazarların hatalar yaptıkları görülmektedir. Meselâ Farabi'nin dedeleri arasında bulunan Uzluk'un adı (s. 222) Uzalag olarak yazılmıştır. Keza s. 254'de bir sıfat tamlaması şeklinde yazılması gereken Gazzali'nin ar-Risalet al-Ledunniyye adlı eseri Risalet al-Ladoniya şeklinde yazılmıştır. Görülüyor ki Risale'nin harf-i tarifi ve Leduniyye'nin bir (n) harfi eksik bırakılmıştır.

Yazarlar tasavvuftan bahsederken suf kelimesinin Yunancadan gelebileceği ihtimali üzerinde daha çok durmuşlardır. Halbuki eserde zikrettikleri gibi Birûnî bu tezi savunmakta tek kaynaktır. Tasavvuf'un arapça suf'dan geldiği artık ilim çevrelerinde kabul edilmiş bulunmaktadır.

Yazarlar indeksi hazırlarken de yanlışlar yapmışlardır. Meselâ Şhrestani'nin adı yazarların zikrettiği 155, 174 ve 182'nci sayfalarda mevcut değildir.

Bütün bunlara rağmen Histoire de la Philosophie İslamique adlı eserin İslâm düşüncesi ve İslâm felsefesi üzerinde araştırma yapan kimseler için faydalı olacağı inancındayız.

Doç. Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU